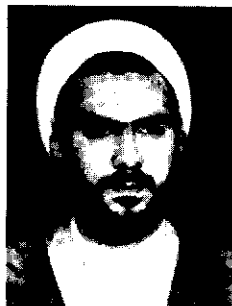

در جست و جوی نسخ خطی

نسخه‌های خطی مدرسه امام صادق (ع) قزوین

محمود طیار مراغی

ارزشمندی از دانشوران قزوینی در این گنجینه شناسایی شده که در این بخش به معرفی آنها می‌پردازیم:

۱. حاشیه شرح اللمعة؛ سید تقیا قزوینی: اثری علمی و ارزنده در فقه امامیه که مؤلف، ابهامات و مشکلات عبارت شهید ثانی در شرح لمعه را برطرف ساخته است. نسخه شماره ۱۱۶ مجلد اول آن و بخشی از طهارت را در بردارد. کاتب از مؤلف با عناوین «الجناب المستطاب العالم العامل الكامل الفاضل الربانی السید الفقهاء و المجتهدین، علم التقی و نور الهدی، الوحید فی عصره و فرید اوانه و دهره، الواصل الی جوار رحمة رب العالمین المولی الحاج سید تقیا قزوینی» نام برده است.

۲. حاشیه فرائد الاصول؛ سید ابراهیم بن ابوالحسن تنکابنی قزوینی (۱۳۲۴ق): حاشیه‌ای بسیار مفصل بر رسائل شیخ انصاری که به صورت قال - اقول نگاشته شده و تمام رسائل را در بردارد. مؤلف خود از افاضل شاگردان علامه انصاری است و در قزوین سکونت داشته و مدرسه‌ای با نام خود در آنجا به راه انداخته بود که حال از بین رفته است.

از این کتاب ۹ مجلد به شماره‌های ۱۶، ۱۷، ۱۰۱، ۱۰۸، ۱۱۴، ۱۳۹، ۱۹۹، ۲۲۷ و ۲۸۳ در این کتابخانه نگهداری می‌شود که بیشتر به خط مؤلف می‌باشد.

۳. حاشیه فرائد الاصول؛ سید جعفر بن حسین بن جواد بن حسین قزوینی (۱۳۱۶ق): اثری علمی از مؤلف که از شاگردان علامه انصاری بوده، از این کتاب دو نسخه به شماره‌های ۱۷۲ و ۱۷۶ در کتابخانه موجود می‌باشد که به خط مؤلف نگاشته شده است.

۴. حاشیه مدارک الاحکام؛ سید محمد ابراهیم حسینی تبریزی قزوینی (۱۱۴۹ق): حاشیه بسیار مهم و استدلالی بر مدارک الاحکام است. مؤلف فاضل خود از افاضل فقهای عصر خود و والد

بی شک شهر کهن قزوین در کنار نیشابور، دمشق و بغداد در عداد دارالعلمهای اربعه در طول پنج قرن (میانة قرنهای سوم تا هفتم) بشمار بود و تعداد زیادی از دانشوران و صاحبان آرا و مکاتب علمی را در خود جای داده و پروراندند بود که نام بسیاری از آنها در کتاب ارزنده التدوین فی تاریخ اهل العلم بقزوین آمده است. وجود مدارس بسیار زیاد، کتابخانه‌های مملو از کتب، ایران علم دوست و عالم نواز و عالمان و پژوهندگان خارج از شماره این شهر را در طول صدها سال نسبت به بسیاری از بلاد اسلامی ممتاز ساخته و وجهه کم نظیری بدان بخشیده است. در حال حاضر نیز قزوین با داشتن حدود ۱۲ مدرسه و صدها طلبه و دانشجو در شمار شهرهای پر نشاط علمی است. یکی از این مدارس «مدرسه امام صادق (ع)» نام دارد که ساختمان کهن آن حدود چهارصد سال قدمت دارد و ساختمان نوسازش آن را در عداد مدارس زیبا و مجهز قرار داده است. آنچه در این مقاله می‌آید گزارشی از وجود ۳۶۰ نسخه خطی است که در این مدرسه نگهداری می‌شود. فهرست آن در ۱۳۷۵ ش تهیه شده و در صورت امکان آماده چاپ خواهد بود.

در این نوشتار تعدادی از آن نسخه‌ها در دو گروه معرفی شده‌اند:

الف) نسخه‌های منحصر و نفیس دانشوران قزوینی

اهل اطلاع نیک می‌دانند که بسیاری از تألیفات و آثار علمی دانشمندان و عالمان متوسط شهرها به جهت فقدان اشتهار کافی و عدم تکثیر نسخه‌های آن به صورت منحصر و یا با نسخه‌های بسیار اندک در محل اقامت آنها نگهداری می‌شود و بسیاری از این کتابها به جهت دوری شان از دسترس کتابشناسان و فهرست نگاران گمنام و ناشناس باقیمانده و مشخصات اکثر آنها در فهرس علمی ثبت نشده است. کتابخانه مدرسه امام صادق (ع) نیز از جهت احتمال بر این نوع نسخ، از این قاعده مستثنا نبوده و نسخه‌های متعدد و

ماجد میر حسینا قزوینی صاحب معارج الاحکام اثر بسیار معروف فقهی است. کاتب از مؤلف با این عنوان «... السید السند الفاضل الكامل البارع المحقق والعالم العامل العارف المدقق الجامع لحقائق معارف الشریعة والطریقة وکاشف لدقائق اسرار الوصول الی عین الحقیقة مولانا و سیدنا و مقتدانا و قدوة الفضلاء السادات

العظام و سَمی خلیل الرحمن السید میر محمد ابراهیم الحسینی التبریزی الاصل و القزوینی المولد و المسکن» یاد می کند. نسخه منحصراً از این کتاب به شماره ۱۴۸ در این کتابخانه نگهداری می شود.

۵. حاشیه معالم الاصول؛ سید علی بن اسمعیل موسوی قزوینی (۱۲۹۸ق): حاشیه مفصلی بر معالم الاصول شیخ حسن عاملی که به صورت قوله - قوله تنظیم و نگاشته شده است. نسخه حاضر (با شماره ۱۹۵) که به خط مؤلف نگاشته شده، شامل مجلد اول کتاب می باشد.

۶. حاشیه المکاسب؛ ابراهیم بن

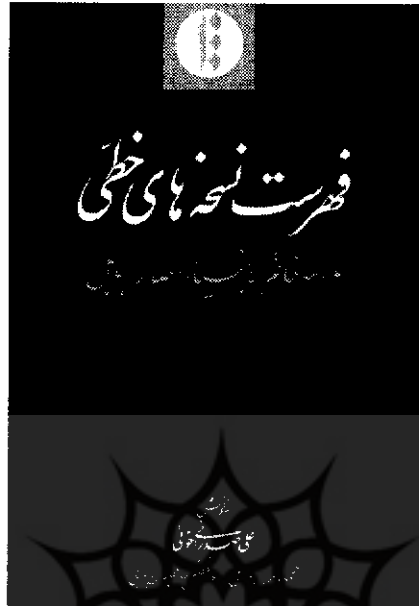
ابوالحسن حسینی تنکابنی قزوینی (۱۳۲۴ق): حاشیه ای مفصل به صورت قال - اقول که به گفته مؤلف به علت دیدن اشتیاق زیاد و رغبت بسیار طلاب به این کتاب به حل مشکلات علمی آن پرداخته است. از این کتاب ۷ نسخه به شماره های ۸، ۱۶۳، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۲، ۲۰۳ و ۲۰۷ که بیشتر آنها به خط زیبای مؤلف است، در کتابخانه نگهداری می شود. در میان نسخه شماره ۱۸۲ اجازه اجتهاد، روایت و امور حسبه از جانب استاد مؤلف - که نامش در میان نیست - و نیز تأیید آن از طرف شیخ محمد حسین بن هاشم کاظمی نجفی (۱۳۰۸ق) استاد دیگر مؤلف دیده می شود.

۷. الدر الثمین فی انتباه العارفین؛ محمد علی بن محمد برغانی قزوینی (زنده ۱۲۵۱ق): رساله ای فارسی در اخلاق و مواعظ صادره از ائمه عترت و طهارت (ع) و سیره و سنت نبوی (ص) که مؤلف در بیست و یکم جمادی الاول ۱۲۱۴ق از تألیف آن فارغ و آن را در یک مقدمه و بیست مجلد و یک خاتمه تنظیم ساخته است.

۸. دلائل الاحکام فی شرح شرائع الاسلام؛ سید ابراهیم بن محمد باقر موسوی خوئینی قزوینی (۱۲۶۲ق): شرح استدلالی و علمی بر شرایع الاسلام محقق اول که به سبک قوله - قوله نگاشته شده است. نسخه حاضر (شماره ۱۳۳) با خطی بسیار زیبا و سبک و نسقی بسیار منظم و دلنشین نگاشته شده است.

۹. الرجال؛ میر حسینا بن محمد ابراهیم تبریزی قزوینی (۱۲۰۸ق): رساله ای مهم و ارزنده در علم رجال و درایه که در مقدمه سوم از مقدمات کتاب معروفش معارج الاحکام درج شده است. نسخه حاضر (شماره ۶۱) با خطی جلی و خوش نگاشته شده است. ۱۰. رساله در اخلاق؛ سید ابراهیم بن ابوالحسن تنکابنی

قزوینی (۱۳۲۴ق): رساله ای فارسی و مفصل در اخلاق عملی که در یک مقدمه و سی باب و یک خاتمه تنظیم شده است. برخی از عناوین رساله عبارتند از: فی العلم و العالم - فی الحسد - فی سوء الخلق - فی ذم الغرور - فی ذم العجب و التكبر - فی الريا - فی بیان الفقه و حسنها - فی فساد الفقر و... نسخه حاضر (شماره ۱۱۵) با خط نستعلیق زیبای مؤلف نگاشته شده و در آن از والد دانشمندش با عنوان: «العالم الزاهد الفاجر المشتهر فی الآفاق الفرید فی دهره و الوحید فی عصره السید ابی الحسن التنکابنی اصلاً و القزوینی مسکناً و الغروی مدفنأ» یاد کرده

است.

۱۱. رساله در هیئت؛ سید ابراهیم بن ابوالحسن تنکابنی قزوینی (۱۳۲۴ق): رساله مختصر فارسی در مسایل هیئت و نجوم که در یک مقدمه و دو مقاله و هر مقاله در چند باب تنظیم شده است. برخی عناوین بابها عبارتند از: در بیان احوال اجرام علوی، در بیان عدد افلاک کلی و کیفیت ترتیب آن، در بیان ادوار مشهوره از عظام و صفار و قولهای مشهور، در هیئت افلاک کواکب هفتگانه، در بیان حرکات افلاک کواکب سیاره و... نسخه حاضر با شماره ۲۲۸ در کتابخانه نگهداری می شود.

۱۲. رساله دیات؛ شهید ثالث محمدتقی بن محمد برغانی قزوینی (۱۲۶۴ق): کتاب فارسی مفصل در جزییات و مسایل مختلف «دیات» که در یازده نظر تنظیم شده است. نسخه این رساله با شماره ۸۲ و رساله دوم از مجموعه شماره ۲۰۰ با خط و ربط بسیار زیبا و ارزنده کتابت شده و از ارزش بالایی برخوردار است.

۱۳. شرح شرایع الاسلام؛ سید جعفر بن حسین بن جواد بن حسین قزوینی (۱۳۱۶ق): کتابی مفصل در فقه استدلالی که در شرح شرایع محقق اول نگاشته شده است. مؤلف از نوادگان میر حسینا قزوینی (۱۲۰۸ق) است و بارها از وی در کتابش نام می برد. دو نسخه با خط مؤلف به شماره های ۱۲۵-۱۳۵ در کتابخانه

موجود و در میانه نسخه دوم مرحوم سید اسدالله حاج سید جوادی صحت انتساب کتاب را به مؤلف چنین تأیید کرده است: «ما بین الدفتین کلاً و طراً خط و تقریر مرحوم عالم ربانی حجت الاسلام والمسلمین آقا سید جعفر بابای حقیر می باشد، سید اسدالله حاج سید جوادی ۱۳۸۳ق.»

۱۴. شرح کفایة الاصول؛ مولی عبدالکریم بن ابراهیم خوئینی قزوینی (زنده ۱۳۳۰ق): این کتاب که به لحاظ نگاشته شدن در عصر آخوند خراسانی اولین شرح فارسی کفایه می تواند شمرده شود، توسط مؤلف در سال ۱۳۳۰ق در نجف نگاشته شده و تنها یک مقصد (مقصد سادس) را در بردارد؛ متأسفانه از دیگر بخشهای کتاب اطلاعی به دست نیامد. نسخه - چنان که در انتها بدان تصریح شده - بدقت توسط مؤلف تصحیح شده، و از لحاظ کتابت و خط و نگارش و صفحه آرایی بسیار مرتب و زیبا است.

۱۵. فرد عرفان؛ مولی محمد علی بن محمد برغانی قزوینی (زنده ۱۲۵۱ق): رساله ای فارسی در اخلاق و مواعظ و اندرزهای صادر شده از ائمه هدی (ع) که به همراه برخی اشعار مؤلف در شش باب و یک خاتمه تنظیم شده است. مؤلف در این بابها از حقیقت مرگ و حال مؤمن و کافر در حال نزع، بیان اشتراط ساعت و نفخ صور، حقیقت حساب و میزان و سؤال، فضایل آل رسول الله (ص) و اعراف و رجال آن سخن رانده است. نسخه منحصر از این کتاب به شماره ۲۸۸ در این کتابخانه نگهداری می شود.

۱۶. کتاب الاصول؛ سید جعفر بن حسین بن جواد قزوینی (۱۳۱۶ق): رساله ای مفصل در مباحث اصول فقه که به جهت سابقه تحصیل مؤلف در نزد علامه انصاری، احتمال می رود بخشی از تقریرات اصول فقه استادش باشد.

۱۷. کنوز العرفان و رموز اصحاب الايقان؛ محمد صالح بن محمد باقر روغنی قزوینی معروف به فقیر (قرن ۱۲ق): مؤلف که از دانشوران معروف سده دوازدهم قمری است و کتابهای بسیار مهم از جمله ترجمه و شرح نهج البلاغه از خود بر جای گزارده است، کتاب حاضر را در شرح و توضیح کلمات مشکل مثنوی معنوی ملای رومی به نگارش در آورده است. نسخه منحصر حاضر (شماره ۲۲۲) که توسط مؤلف کتابت شده، تنها دفتر چهارم از مثنوی را در بر دارد و از دیگر دفاتر اطلاعی در میان نیست.

۱۸. مسلک الراشدین فی احکام الدین؛ محمد صالح بن محمد برغانی قزوینی (۱۲۸۳ق): مؤلف که از اعظم دانشوران شیعه و اکابر فقهای امامیه در سده سیزدهم هجری بود، آثار گرانبهای بسیاری از خود به یادگار گذاشته که از مهمترین آنها مدرسه عظیم و

معروف صالحیه در قزوین را می توان نام برد، کتابی مفصل در شرح ارشاد علامه حلی به نام غنیمه المعاد فی شرح الارشاد نگاشته و چون استخراج فتاوی وی از آن کتاب سخت و دشوار بود، این کتاب را در تلخیص آن به نگارش در آورد. نسخه حاضر (شماره ۲۱۲) به امر مؤلف کتابت شده است.

۱۹. معارج الاحکام فی شرح مسالک الافهام؛ سید حسین بن امیر ابراهیم بن امیر معصوم تبریزی قزوینی - میرحسینا - (۱۲۰۸ق): کتابی کم نظیر در فقه استدلالی که از ابتدای تألیف تا حال از منابع مهم فقهی شیعی شمرده می شود. مؤلف که از اساتید سید مهدی بحر العلوم (۱۲۱۲ق) است، کتاب را پس از مباحثه مسالک الافهام شهید ثانی به نگارش در آورده است. به گفته علامه تهرانی در الذریعه (۱۷۸:۲۱) دوره کامل این کتاب نزد نوادگان مؤلف در قزوین موجود است. به عقیده نگارنده مجموعه نسخه های حاضر در مدرسه امام صادق (ع) با شماره های ۱۹ (به خط مؤلف)، ۲۹، ۵۶ و ۷۷ همان مجموعه مذکور در الذریعه می باشد که به مدرسه منتقل شده است.

۲۰. منتخب الاسرار؛ سید محسن بن مؤمن علوی حسینی قزوینی (قرن ۱۴ق): کتابی مفصل در اعتقادات شیعه امامیه که به گفته مؤلف در دو جلد نگاشته شده است؛ جلد اول در بیان توحید و عدل الهی و جلد دوم در اثبات نبوت عامه و خاصه. کتاب، تاریخ تألیف ندارد، ولی از ذکر نام شیخ جواد بلاغی و حاج آقا محمدرضا همدانی - واعظ شهیر دارالخلافه طهران - برمی آید که مؤلف در نیمه اول سده چهاردهم می زیست. نسخه منحصر حاضر (با شماره ۹۶) جلد اول کتاب را به طور کامل در بردارد.

۲۱. الفصول المهمة فی امر النبیة؛ آقا رضی بن محمد نبی قزوینی (زنده ۱۳۳۴ق): رساله ای مهم در امر نیت که در الذریعه ذکر نشده است. نسخه در مجموعه شماره ۱۲ نگهداری می شود.

۲۲. شرح نظم الحساب (= رشح الحساب)؛ محسن بن محمد طاهر قزوینی (قرن ۱۲ق): مؤلف فاضل که نگارنده نحو ملامحسن و سر سلسله خاندان نحوی در قزوین است، کتاب نظم الحساب قوام الدین محمد حسینی قزوینی (بعد از ۱۱۵۰ق) را به اشاره و خواست او شرح نموده و در سال ۱۱۲۸ق برابر با جمله «شرحی رشح الحساب» ده سال پس از تألیف اصل کتاب به پایان برده است. نسخه در مجموعه ۱۳۶ قرار دارد و با خط مؤلف و بسیار مرتب و زیبا کتابت شده است.

۲۳. مسالک الراشدین؛ شهید ثالث محمد تقی بن محمد برغانی قزوینی (۱۲۶۴ق): رساله ای لطیف در اعتقادات شیعه

امامیه که به گفته نگارنده «چون فهم هر یک از این مطالب اصول از روی دلیل و برهان خالی از صعوبت نیست، لهذا حقیر بر خود لازم داشته که برای هر یک از آن مطالب دلیلی در این وجیز در مقام تحریر در آورم.» کتاب شامل پنج مطلب در بیان اصول پنج گانه و در الذریعه نامش نیامده است. نسخه در مجموعه شماره ۱۵۱ قرار دارد.

۲۴. رساله فی الحج؛ محمد حسن بن محمد صالح برغانی قزوینی (حدود ۱۲۸۰ق)؛ رساله‌ای مختصر در شرح کتابی فقهی است و مؤلف روز یکشنبه دهه دوم جمادی الاول ۱۲۷۸ق از تألیف آن فارغ شده است. نام رساله در الذریعه نیامده. نسخه منحصر کتاب در مجموعه شماره ۱۳۰ قرار دارد.

۲۵. نجات المؤمنین فی معارف الدین؛ محمد صالح بن محمد برغانی قزوینی (۱۲۸۳ق)؛ رساله‌ای فارسی در کلام و اعتقادات شیعه امامیه که در یک مقدمه و پنج باب تنظیم شده است. نسخه در مجموعه ۱۴۵ قرار دارد. نام کتاب در الذریعه نیامده است.

۲۶. نخبه الرياض؛ محمد صالح بن محمد برغانی قزوینی (۱۲۸۳ق)؛ مؤلف به گفته خود در کربلا کتاب زهرة الرياض را که از کتب عامه و به زبان عربی بوده دیده و مطالب تاریخی و حکایتی آن را که پسندیده، تلخیص و به فارسی به نگارش در آورده است. نام کتاب در الذریعه نیامده است. نسخه در مجموعه شماره ۱۴۵ قرار دارد.

۲۷. حاشیه شرایع الاسلام؛ سید ابراهیم بن ابوالحسن تنکابنی قزوینی (۱۳۲۴ق)؛ قبلاً چند کتاب از وی که در این کتابخانه نگهداری می‌شود معرفی شد که همه آنها به همراه این رساله تقریباً منحصر بوده و نامشان تا حال گمنام مانده است. نسخه رساله حاضر در مجموعه شماره ۱۸۵ قرار دارد.

۲۸. رساله فی العدالة؛ سید ابراهیم بن ابوالحسن تنکابنی قزوینی؛ نگارنده رساله قبل که آن را در یک مقدمه و چند مطلب و یک خاتمه تنظیم و نگاشته است. به گفته مؤلف از اینکه خداوند او را موفق به شرکت در درس «استاد الاعظم العلامة الافخم قبله الامم محمد الاسم و الرسم الفاضل الایروانی - جعلنی الله فداه» نموده در سال ۱۳۱۳ق اقدام به تألیف رساله حاضر نموده است. این نسخه در مجموعه شماره ۱۸۵ قرار دارد.

۲۹. تقریرات الاصول؛ از همو؛ در ضمن مجموعه شماره ۱۸۵. ۳۰. ار جوزه فی الاصول؛ از همو؛ در ضمن مجموعه شماره ۱۸۵.

۳۱. بنایب الانوار فی فقه آل الاطهار؛ سید محمد قافله باشی حسینی قزوینی (زنده ۱۲۶۳ق)؛ کتابی بسیار مفصل در شرح

شرایع الاسلام که مؤلف فاضل آن را در سال ۱۲۴۶ق در حالی که بیست سال داشته شروع نموده و در چند مجلد ادامه داده است؛ همچنین نگارنده، تعلقش به جرگه سادات را با توجه به دیدن خوابی صادقه در این زمینه مورد تأکید قرار داده است. نسخه منحصر از کتاب در مجموعه شماره ۱۵۵ قرار دارد.

۳۲. سبل السلام؛ از همو؛ رساله شریفی در معارف الهی، توحید و فضایل و مناقب اهل بیت (ع) که به صورت «سبل-سبل» نگاشته شده، به عنوان نمونه عنوان یکی از سبها چین است: «سبل الذی اوجد و بدأ خلق الانسان هو المال و المرجع بغایة الغایات فی منتهی الامر فلا بد التهیأ لحضوره». نسخه منحصر از این کتاب در مجموعه شماره ۱۵۵ قرار دارد.

ب) نسخه‌های کمیاب و نفیس از دیگر دانشوران اسلامی

۱. ارشاد الاذهان الی احکام الایمان؛ علامه حلی (۷۲۶ق)؛ دو نسخه از این کتاب با شماره ۱۲۴ و ۳۰۷ که به ترتیب در تاریخهای ۹۱۳ق و ۹۶۵ق کتابت شده‌اند.

۲. ارشاد برهان در امامت ائمه انام؛ محمد صادق بن آقا محمد براوگاهی لنکرانی (۱۲۸۵ق)؛ رساله‌ای فارسی در عقاید شیعه امامیه (شماره ۱۶۴).

۳. الاستبصار؛ شیخ طوسی (۴۶۰ق)؛ نسخه شماره ۷۱ با تاریخ کتابت ۱۰۷۴ق. این نسخه در سال ۱۱۰۷ق توسط محمد مهدی بن علی اصغر قزوینی تصحیح و مقابله شده است.

۴. اصول الدین؛ سید عبدالله بن محمدرضا الحسینی؛ رساله‌ای کوتاه در عقاید و اصول اعتقادات شیعه امامیه که در یک مقدمه و چند فصل نگاشته شده است. (شماره ۲۹۶)

۵. الانتصار؛ شریف مرتضی علم الهدی (۴۳۶ق)؛ نسخه شماره ۱۰۴ با تاریخ کتابت ۹۸۲ق.

۶. تحفة ریعی؛ محمد قاسم ساوجی معروف به خدابخش (زنده در ۱۰۳۳ق)؛ رساله فارسی در فقه - کتاب میراث - (شماره ۳۲۳).

۷. حاشیه التجرید؛ میرسید شریف جرجانی (۸۱۶ق)؛ نسخه‌ای مفصل و کهن و کامل که در سال ۸۷۶ق کتابت شده است.

۸. حاشیه الوافیة؛ سید صدرالدین محمد بن محمد باقر قمی همدانی (۱۱۶۰ق)؛ حاشیه‌ای مفصل بر وافیة الاصول بشروبی تونی (۱۰۷۱ق). نگارنده از اساتید وحید بهبهانی و از معدود علمای دوران فترت بین مجلسی دوم و وحید بهبهانی است. (شماره

۹. تفسیر القرآن؛ علی بن ابراهیم بن هاشم قمی (زنده در ۳۰۷ق): نسخه کامل با تاریخ کتابت ۱۰۸۲ق، (شماره ۵۸).

۱۰. التوحید؛ شیخ صدوق (۳۸۱ق): نسخه کامل با تاریخ کتابت قبل از سال ۱۰۵۴ق. نسخه در مجالس مختلف که آخرین آن سوم رمضان ۱۰۸۲ بوده توسط شیخ علی بن محمد یوسف قزوینی و فرزندش محمد مهدی تصحیح و مقابله شده است. (شماره ۹۳).

۱۱. حاشیه حاشیه الخفزی علی شرح التجرید؛ خلیفه سلطان حسین بن محمد مرعشی آملی (۱۰۶۴ق): (شماره ۲۸۰).

۱۲. الشفاء؛ ابوعلی سینا (۴۲۶ق): نسخه کهن، عتیق و نفیس که تنها بخش الهیات را در بردارد و در تاریخ ۸۷۱ق کتابت شده است. (شماره ۳۲۴).

۱۳. طب کیمیایی؛ سید احمد بن محمد حسینی (قرن ۱۳ق): (شماره ۲۲۹).

۱۴. القانون فی الطب؛ ابوعلی سینا (۴۲۶ق): دو نسخه نسبتاً کهن و ارزنده با شماره‌های ۱۱ و ۹۸ که به ترتیب در تاریخهای ۱۰۱۳ق و ۸۰۸ق (احتمال دستخوردگی در تاریخ نسخه می‌رود) کتابت شده‌اند.

۱۵. الکافی؛ محمد بن یعقوب کلینی (۳۲۸ق): سه نسخه نسبتاً کهن و نفیس از این کتاب به شماره‌های ۶ و ۹۴ و ۳۶۰ که در تاریخهای ۹۷۷ق و ۱۰۹۰ق و ۱۰۸۸ق کتابت شده‌اند.

۱۶. کشف الآیات؛ محمد رضا بن عبدالحسین نصیری طوسی (حدود ۱۱۰۰ق): به شماره ۱۱۹ که در ۱۱۰۶ق در دارالسلطنه قزوین کتابت شده است.

۱۷. کنز الفوائد؛ محمد کاظم بن محمد شفیع هزار جریبی (زنده ۱۲۲۲ق): مؤلف فاضل که از افاضل شاگردان وحید بهبهانی بوده و سخنان واهی و بی دلیل در

عقاید و اخلاقیات شیعه از مردم می‌شنیده، کتاب را در سال ۱۲۲۲ق در یک مقدمه و دوازده باب و یک خاتمه در اخلاق اسلامی و برخی عقاید امامیه نگاشته است. (شماره ۱۷۷).

۱۸. مختلف الشیعه؛ علامه حلی (۷۲۶ق): دو نسخه نسبتاً

ارزشمند به شماره‌های ۵ و ۸۸ که به ترتیب در تاریخهای ۱۰۸۹ق و ۱۱۰۶ق کتابت شده‌اند. نسخه دوم در سال ۱۱۰۹ق توسط امیر ابراهیم بن محمد معصوم قزوینی پدر میرحسینا از ابتدا تا انتها تصحیح و مقابله شده است.

۱۹. مشرب العطشان؛ محمد رفیع بن دوست محمد قراباگی - ناتمام - (زنده در ۱۰۶۵ق): مؤلف که از ادیبان فاضل عهد صفوی است، رساله حاضر را در شرح کتاب الانشاء عبدالرحمن جامی به نگارش در آورده است. نام کتاب در الذریعه ذکر نشده است. (شماره ۱۴۲).

۲۰. المغتتم فی فروع مذهب سادات الامم؛ حسن بن محمد علی حائری یزدی (قرن ۱۳ق): کتابی مبسوط در فقه استدلالی که در سال ۱۲۴۲ق بخش اول آن تألیف شده است (شماره ۴۴).

۲۱. المفجعه؛ محمد علی بن محمد رضا مجتهد ساروی (قرن ۱۳ق): رساله‌ای فارسی در مقتل امام حسین (ع) و دیگر معصومان (ع) که در سال ۱۲۵۸ق تألیف شده است. (شماره ۳۵۵).

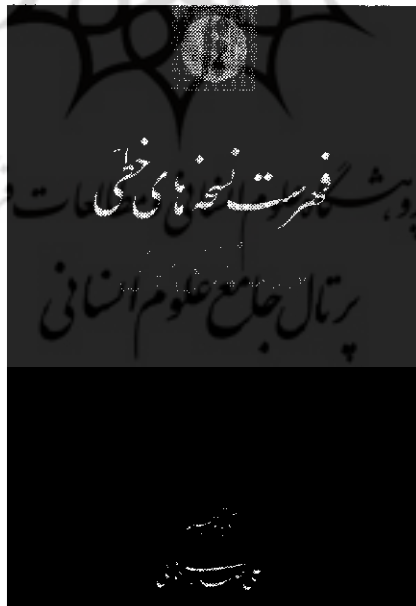
۲۲. منتخب الروضه؛ عبدالکریم بن مرشد جیلانی: رساله‌ای در مقتل امام حسین (ع) که در یک مقدمه و بیست و دو فصل و یک خاتمه تنظیم شده است. نام نسخه در الذریعه نیامده است. (شماره ۱۴۷).

۲۳. منتهی المطلب؛ علامه حلی (۷۲۶ق): نسخه نسبتاً عتیق با شماره ۳۲۱ که در تاریخ ۹۸۲ق کتابت شده و در انتهای نسخه علامت «بلاغ» نقش بسته است.

۲۴. هادی النجاة من جمیع المر تکبات؛ محمد شریف بن شهاب الدین شاهمیرزایی (زنده در ۱۱۲۵ق): رساله‌ای مفصل در اخلاق و کلام شیعه امامیه که در ۱۴۲ باب تنظیم شده است. (شماره ۱۴۲).

۲۵. هدیة الریب فی رد اهل العیب و الریب؛ محمد محسن بن محمد رفیع رشتی اصفهانی، (زنده در ۱۲۷۸ق): رساله‌ای در بیان اصول عقاید شیعه امامیه

که مؤلف آن را در ۱۲۷۶ق در دارالسلطنه قزوین به پایان برده و آن را سید و نوزدهمین تألیف خود شمرده است. نسخه بسیار زیبا و مرتب و زیر نظر نگارنده کتابت شده و توسط مؤلف وقف شده است. نام کتاب در الذریعه نیامده است. (شماره ۱۶۲).

۳۷. ایضاح المنطق در شرح تهذیب المنطق؛ محمد باقر بن محمد جعفر بن محمد مهدی آشتیانی (قرن ۱۳ ق): رساله‌ای نفیس و ارزنده به زبان فارسی که نام آن در الذریعه نیامده است. مؤلف که از فضایی عصر فتحعلی شاه قاجار می‌باشد، رساله را به وی تقدیم نموده است، (شماره نسخه منحصراً ۲۲۱،۲).

۳۸. حدائق الدقائق فی شرح رساله علاقه الحقائق؛ سعدالدین سعدالله بردعی: نسخه در حدود قرن دهم کتابت شده است، (شماره ۲۲۰،۲).

۳۹. منتخب الروضة؛ ناشناس: رساله‌ای فارسی در اخلاق عملی که در چهار فصل تنظیم شده است: اول در گناهان کبیره، دوم در اجتناب از جهالت، سوم در حقد و حسد، چهارم در سخاوت و احسان و اجتناب از بخل. نام کتاب در الذریعه ذکر نشده است، (شماره ۲۰۱،۱).

۴۰. نبراس الضیاء فی معنی البداء؛ میرداماد استرآبادی (۱۰۴۱ ق): (شماره ۱۹۶،۱).

۴۱. شرح منظوم حدیث علی (ع)؛ شیخ حسین نجفی (زنده ۱۲۶۳ ق): رساله‌ای عربی در نظم حدیث «قلوب العارفين لها عیون تری ما لیراه الناظر و...» از علی (ع) که در ۶۵ بیت به پایان رسانیده است. نام رساله در الذریعه نیامده است، (شماره ۱۹۶،۲).

۴۲. علل جعل الاحکام؛ محمد بن احمد حسینی لاهیجی (زنده ۱۱۰۴ ق): رساله‌ای در شرح حدیثی در علل جعل احکام الهی که در عیون اخبار الرضا (ع) وارد شده. نام رساله در الذریعه ذکر نشده است، (شماره ۱۸۶،۲).

۴۳. شرح مقالة ابن هیثم؛ از همو: رساله مختصری در شرح مقالة ابوعلی ابن هیثم در «معرفة الاشخاص القائمة و اعمدة الجبال و ارتفاع الغیوم». (شماره ۱۸۶،۳)

۴۴. شرح دولغز و معما؛ از همو: مؤلف رساله حاضر را به اصرار شیخ حسن شیخ الاسلام رشت و لاهیجان در سال ۱۱۰۴ نگاشته است، (شماره ۱۸۶،۴).

۴۵. شرح حدیث کلاله؛ آخوند ملا جلیل: (شماره ۱۸۶،۵).

۴۶. مولفة منصوریه؛ شیخ منصور شیرازی - راستگو: شرح مزجی کتاب تهذیب الوصول الی علم الاصول علامه حلی است، (شماره ۱۸۶،۷).

۲۶. تقویم الایمان؛ میرداماد استرآبادی (۱۰۴۱ ق): (شماره ۳۱۲،۱).

۲۷. منهج الصواب فی شرح خلاصة الحساب؛ محمد تقی بن حسن ظهیر حسینی استرآبادی: در الذریعه کتابی با این عنوان آمده، ولی مؤلفش ذکر نشده است، (شماره ۳۱۶،۱).

۲۸. مفتاح الفتوح و رموز الكنوز؛ ناشناس: رساله‌ای متوسط در شرح دعای صباح که به عربی نگاشته شده است. نام رساله در الذریعه ذکر نشده و نشانی از نام مؤلف به دست نیامد، (شماره ۳۱۶،۵).

۲۹. باب الجنة؛ قاضی علی بن ابراهیم قراجه داغی - دیوانه - (قرن ۱۳ ق): تاریخ و مقتل مفصل حوادث کربلا و شهادت سیدالشهداء (ع) که مؤلف آن را پس از رها ساختن منصب قضا و افتادن شور حسینی بر سرش به نگارش در آورده و در این اقدام از توصیه مرحوم ملانوروز علی فاضل بسطامی متأثر بوده. نام کتاب در الذریعه ذکر نشده است، (شماره ۱۵۳،۲).

۳۰. رساله فی تفسیر آیه النور؛ سید صدر (کذا): رساله کوتاه عرفانی در تفسیر آیه نور. نام مؤلف بدین صورت در ابتدای نسخه ذکر شده است، (شماره ۲۸۹،۱).

۳۱. رساله فی بیان هیولی؛ مولی نظر علی طالقانی (۱۳۰۶ ق): (شماره ۲۸۹،۲).

۳۲. دوازده مجلس؛ از همو: رساله‌ای فارسی و عربی در اخلاق که به صورت مجلس مجلس تنظیم شده است، (شماره ۲۸۹،۳).

۳۳. رساله یا انسان؛ محمود بن محمد تبریزی (زنده ۱۲۵۵ ق): رساله‌ای نفیس و ارزشمند در مواعظ و بیانات دلنشین عرفانی که با عناوین «یا انسان» که مؤلف آن را به محمد شاه قاجار تقدیم نموده. مؤلف اشعاری عربی نیز که خود سروده در رساله آورده است. نام کتاب در الذریعه نیامده است، (شماره ۲۸۹،۷).

۳۴. خواص الآیات؛ احمد بن محمد بن ابراهیم تمیمی: (شماره ۲۶۸،۱).

۳۵. تحفة الغرائب؛ محمد بن شیخ محمد هروی: نگارنده از علمای گمنام شیعی و نام اثرش در الذریعه ذکر نشده است. این کتاب رساله‌ای نفیس در علوم غریبه می‌باشد که در دوازده فصل تنظیم شده است، (شماره ۲۶۸،۳).

۳۶. غریب القرآن؛ ابو عبدالله بن محمد رضا بن محمد باقر: نسخه‌ای کامل از مؤلفی شیعه و ناشناس که در آن از غرائب لغات قرآن بحث کرده، نام رساله در الذریعه نیامده است، (شماره ۲۲۵،۲).